

El mes de setembre de l'any 2018 l'associació Confluència.cat va posar en marxa El Món de Demà, un espai de reflexió que, més enllà de la informació o la opinió, vol acumular coneixement constructiu a través de la veu d'acadèmics i científics socials joves o responsables institucionals que no són veus habituals del debat públic. Cada quinze dies "El Món de demà és al Cercle" posarà a l'abast del soci un article valuós de la proposta que aquesta plataforma posa en circulació.

La revolució que configurà la Catalunya contemporània

Marc Prat, economista i doctor en història per l'Institut Universitari Europeu (Florència). És Professor Agregat d'Història Econòmica a la Universitat de Barcelona. Ha investigat sobre la història econòmica de Catalunya i Espanya en els segles XVIII, XIX i XX.

El 1929 un jove geògraf francès arribava a Catalunya per estudiar com la regió de Barcelona havia esdevingut una zona plenament industrial en el context d'una Espanya endarrerida. Per poder explicar-ho, aviat s'adonà que havia de tirar enrere en el temps. El geògraf va esdevenir historiador i dedicà trenta anys a analitzar el desenvolupament del capitalisme a Catalunya durant el segle XVIII. Es quedà, doncs, a les portes del procés industrialitzador, però, tanmateix, ningú no podrà dir mai que va perdre el temps. Aquest francès, ja no tan jove, es deia Pierre Vilar i el seu monumental "Catalunya dins l'Espanya moderna" és segurament el llibre més important que s'hagi escrit mai sobre Catalunya.

Encara que la Revolució Industrial en sentit estricte tingué lloc a Catalunya a partir dels anys trenta del segle XIX, l'interès de Vilar en el XVIII estava plenament justificat. Des de les darreres dècades del segle XVII s'havia estès a la franja costanera catalana el conreu de la vinya. Les guerres entre França i Holanda havien propiciat que les vinyes catalanes haguessin substituït a les franceses en la provisió d'aiguardent a l'Europa del Nord. A més de comptar amb les condicions climàtiques adients, el fet que els pagesos tinguessin capacitat de decisió i fossin els principals beneficiaris dels guanys obtinguts amb el canvi de conreu explica que fos sobretot a Catalunya on s'aprofités aquesta oportunitat. L'opció per la vinya implicava abandonar els conreus d'autoconsum i produir per al mercat, dedicar més hores de treball per obtenir més ingressos; en definitiva, especialitzar-se. Durant tot el segle XVIII s'estengué el conreu de la vinya per les comarques litorals i prelitorals catalanes, i fins i tot a zones tan allunyades del mar com el Bages. La conseqüència més important d'aquest fet és que l'especialització d'uns propiciava l'especialització d'altres. Aquells pagesos que havien de dedicar més hores al conreu de la vinya no podien esmerçar temps a produir-se els seus propis teixits, però a la vegada disposaven d'uns ingressos monetaris per comprar-los a altri. Això obria la possibilitat que altres zones menys propícies a la viticultura, com el Pre-Pirineu o determinades àrees de la Catalunya Central, s'especialitzessin en la producció de teixits

de llana, o que la plana de Lleida ho fes en la provisió de cereals. Aquesta dinàmica d'especialitzacions recíproques gràcies a l'intercanvi econòmic en el mercat portava, com va explicar molt bé Adam Smith, a l'augment de la productivitat del treball i de la renda per càpita.

“La prosperitat agrícola i manufacturera faran que la població catalana es dobli durant el segle XVIII, que es creïn capitals, capacitats empresarials, qualificació de la mà d’obra i xarxes comercials que seran fonamentals perquè Catalunya sigui l’única regió mediterrània entre les primeres seguidores de la Revolució Industrial britànica.”

A la Catalunya del XVIII, doncs, prosperà la manufactura llanera, basada en gran part en treball rural, i d'altres béns com el paper o els claus de ferro. Sorgí també la manufactura d'indianes, teixits de cotó a l'estil dels que es produïen a l'Índia i que, gràcies al proteccionisme, s'implantà principalment a Barcelona. A la dècada del 1780 Barcelona va esdevenir la ciutat d'Europa on s'estampaven més teixits. Molts d'ells eren llenços provinents del Nord d'Europa que es pintaven a Barcelona per poder ser reexportats a l'Amèrica espanyola, però d'altres eren indianes teixides a la ciutat. Si durant molt de temps el fil de cotó s'havia importat de Malta, ara cada vegada més venia cotó en floca de l'Imperi americà i era filat per les pageses catalanes que fins llavors havien filat llana. Ben aviat es difongué l'ús de la primera màquina de filar de la Revolució Industrial britànica, la spinning jenny, que acabà tenint una versió engrandida autòctona, la bergadana.

La prosperitat agrícola i manufacturera faran que la població catalana es dobli durant el segle XVIII, que es creïn capitals, capacitats empresarials, qualificació de la mà d'obra i xarxes comercials que seran fonamentals, després de la Guerra del Francès i d'un període de crisi, perquè Catalunya sigui l'única regió mediterrània entre les primeres seguidores de la Revolució Industrial britànica. Com va explicar el gran especialista en el tema Jordi Nadal, recentment desaparegut, a partir de la instal·lació del Vapor Bonaplata al Raval el 1833, en menys de tres dècades es produí un gran esforç tecnològic i inversor que bastí una indústria tèxtil cotonera moderna. La manca de carbó de qualitat a Catalunya, l'alt cost de les subsistències per la baixa productivitat de l'agricultura cerealícola espanyola i el major preu que s'havia de pagar pel cotó en floca afectaren la competitivitat de la indústria cotonera catalana. El proteccionisme va ser condició necessària per a l'èxit d'aquest procés i principal cavall de batalla de la burgesia catalana en les seves relacions amb l'Estat. El mercat espanyol fou imprescindible i alhora condicionà les possibilitats de la indústria catalana durant molts anys. El problema del carbó feu que a partir de finals de la dècada de 1860 es tornés a apostar amb força per les fàbriques de riu, impedí que es desenvolupés amb èxit una siderúrgia moderna i retardà el creixement de la indústria metal·lúrgica. La industrialització catalana del segle XIX es basà en els béns de consum. La mecanització transformà també el tèxtil llaner, la mòlta

de gra i la indústria paperera. L'èxit del tèxtil arrossegà altres sectors gràcies a les economies d'aglomeració.

La industrialització transformà la societat catalana. La burgesia fou un grup social modernitzador i, a la vegada, conservador davant de les demandes del moviment obrer. La crema del Vapor Bonaplata en les bullangues de 1835 obrí un arc de conflictivitat social que culminà en la revolució de juliol del 1936. Catalunya era el principal motor econòmic d'Espanya però, alhora, era incapaç de liderar-la políticament. La burgesia catalana volia transformar Espanya tot defensant els seus interessos, demanant a l'Estat aranzels i ordre quan calia. La llengua i cultura pròpies, el record de les antigues institucions i, en definitiva, la identitat diferenciada difícilment s'haurien mantingut com ho van fer sense la potència industrial.

“Que Catalunya segueixi tenint activitats d'alt valor afegit i salaris relativament alts dependrà, en gran mesura, del manteniment d'un sector industrial potent.”

Durant el primer terç del segle XX l'estructura de l'economia catalana es diversificà, arran de l'adopció de les innovacions de la Segona Revolució Industrial com l'electricitat, que en gran mesura alleujà el problema energètic i permeté la mecanització de diversos sectors, i de l'automòbil. Aquesta dinàmica continuà durant el franquisme, a partir de 1950, amb l'expansió del sector metal·lo-mecànic, el de material de transport, el químic-farmacèutic i l'editorial. A diferència d'altres regions industrials, Catalunya ha sabut reinventar-se i les crisis dels sectors madurs han estat compensades pels auges de nous sectors. A mitjans de la dècada de 1960 la indústria suposava el 43 per cent del valor afegit agregat de l'economia catalana. Tot i que després el sector serveis ha anat sent cada vegada més dominant, un fenomen per altra banda comú a totes les societats desenvolupades, Catalunya ha seguit sent, malgrat les crisis, una societat industrial. Tanmateix, res no es pot donar per segur: que Catalunya segueixi tenint activitats d'alt valor afegit i salaris relativament alts dependrà, en gran mesura, del manteniment d'un sector industrial potent. Al capdavall, molt del que hem fet i estat en els darrers dos-cents anys ho devem a la indústria.

Marc Prat